

OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBİ METİNLER ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİNLER

A. OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN METİNLERİ TANIMA VE GRUPLANDIRMA

1. ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİNLER

- ❖ Masal
- ❖ Destan
- ❖ Halk Hikâyeleri
- ❖ Mesnevi
- ❖ Manzum Hikâye
- ❖ Hikâye
- ❖ Roman

2. GÖSTERMEYE BAĞLI EDEBİ METİNLER

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

- ❖ Karagöz
- ❖ Orta Oyunu
- ❖ Meddah
- ❖ Köy Seyirlik Oyunları

MODERN TÜRK TİYATROSU

- ❖ Trajedi
- ❖ Komedi
- ❖ Dram

BENZERLİKLERİ

- ✓ Her iki tür de yaşanmış veya yaşanabilecek bir olay çerçevesinde gelişir. Bu ana olay etrafında küçük boyutlu diğer olaylar da yer alır.
- ✓ Olaylar belli bir zaman diliminde geçer.
- ✓ Olayın serim (başlangıç), düğüm (gelişme) ve çözüm (sonuç) bölümleri vardır.
- ✓ Ele alınan olayların anlaşılması için tasvirler ya da dekorlara yer verilir.
- ✓ Aktarılan olaylardan etkilenen insanlar ya da diğer varlıklardır. Bunlara eserin kahramanları denir. En ön plandaki varlığa başkahraman denir.
- ✓ Metinlerin bir yazarı vardır.

FARKLILIKLARI

- ✓ Anlatmaya bağlı edebi metinlerde olayların bir anlatıcısı varken göstermeye bağlı edebi metinlerde olayları canlandıran insanlar vardır.
- ✓ Anlatmaya bağlı edebi metinlerde uzun ve kurallı cümleler kullanılabilir. Göstermeye bağlı edebi metinlerde ise metinler, günlük dile daha yakındır. Kısa ve anlaşılır cümleler tercih edilir.

ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİNLER

Anlatmaya Bağlı Edebi Metinleri Oluşturan Unsurlar

a. Olay

- ✓ Herhangi bir ilişki nedeniyle birbirleriyle ilgilenmek zorunda olan insanların karşılıklı etkileşimleridir.
- ✓ Genellikle bir ana olay ve onunla bağlantılı yan olaylardan oluşur.
- ✓ Gerçeğin kurgulanmış şeklidir.

Olay Örgüsü

- ✓ Belli bir konu çevresinde var olan birden fazla olayın, sebep-sonuç ilişkisine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bütündür.
- ✓ Olay örgüsü, birbiriyle hiç ilgisi olmayan olayların rast gele veya peş peşe sıralanması değil, birden fazla olayın sebep-sonuç içinde bir bütün oluşturmasıdır.

b. Kişi

- ✓ Anlatmaya bağlı edebi metinlerde olayları/durumları yaşayan kahramanlardır.
- ✓ İnsanlar olabileceği gibi insan dışındaki varlıklardan da oluşabilir.
- ✓ Bu metinlerde kişiler gösterdikleri özelliklere göre ikiye ayrılır:
  - **Karakter:** Başkalarından farklı özellikler sergiler. Kendine özgün yanları belirgindir. Yalnızca kendini temsil eder.
  - **Tip:** Belli bir sınıfı, toplumun belirli bir kesimini üzerinde taşıyan kişilere denir. Tipte insanın kendine özgü özellikleri yoktur. Temsil ettiği sınıfın özelliklerini ya da tüm insanların ortak yanlarını kişiliğinde birleştirmiştir.

c. Mekân (Yer)

- ✓ Olayın geçtiği çevredir.
- ✓ Gerçek bir yer olabileceği gibi hayali bir yer de olabilir.
- ✓ Kahramanların sosyal, kültürel, ekonomik vs. kimliklerini yansıtması bakımından önemlidir.
- ✓ Kahramanların yaşadığı çevrenin başarılı anlatılması, olayların sebepleri ve sonuçları konusunda okuyucuya fikir verir.

d. Zaman

- ✓ Anlatmaya bağlı edebi metinlerde olayın başlayıp bittiği evredir.
- ✓ Uzun metinlerde olaylar kronolojik sırayla verilebileceği gibi sondan başa doğru da verilebilir.
- ✓ Zamanın kısalığı-uzunluğu yazara ve metnin türüne bağlıdır.

Anlatmaya Bağlı Edebi Metinlerde Bakış Açıları

- ✓ Her anlatmaya bağlı edebi metinde bir anlatıcı vardır.
- ✓ Anlatıcı, yazar değildir. Anlatıcı, yazarın metne kurgusalılık kazandırmak için âdeta anlatma işini devrettiği kişidir.

Üç tür bakış açısı vardır:

1. Hâkim Bakış Açısı

- ✓ Bu yöntemde sınırsız bir bakış açısı vardır.
- ✓ Anlatıcı, öyküde anlatılanların tamamını bilen bir varlıktır.
- ✓ Kahramanların gizli konuşmalarını, kafalarından ve gönüllerinden geçeni anlatır.
- ✓ Öyküde ne kadar kişi varsa her birinin açısından olayları ayrı ayrı görmemiz sağlanır.
- ✓ Öyküyü kimi zaman hızlandırma, kimi zaman da yavaşlatma olanağı vardır.

❖ Örnek parça

❑ *Erdem arkasına bakmadan yürüyordu. Sinirliydi. Belli ki onu çok kızdırmışlardı. Öfkesi her halinden belli oluyordu. Eliyle garip işaretler yaparak hızlı hızlı yürüyor, bir yandan da eve gidince neler yapacaklarının bir bir planını yapıyordu. İntikamını mutlaka almalıydı. Bu yapılanlar asla onların yanına kalmamalıydı. İlk olarak Ahmet'e nasıl bir ceza verebileceğini düşündü. Mutlaka işe Ahmet'ten başlamalı diyordu içinden. Çünkü onu en çok onun kalleşliği yıkmıştı. Hâlbuki Ahmet onun yıllardır can ciğer dostuydu. Yediği içtiği ayrı gitmezdi. Ne oldu da böyle iki kanlı bıçaklı düşman olmuşlardı.*

2. Kahraman Bakış Açısı

- ✓ Anlatıcı kahramanlardan biridir.
- ✓ Bu yöntemde olayı anlatan “ben” vardır.
- ✓ Bu ben, öykünün kahramanı olabileceği gibi tanık ya da gözlemcisi olabilir.
- ✓ Olayları anlatan kişinin bilgisi, deneyimi, algılama ve yorumlama yeteneğiyle sınırlıdır.
- ✓ Olaylar ancak anlatıcının başından geçtiği ya da gözüyle gördüğü (tanık olduğu) biçimiyle anlatıldığından inandırıcılığı yüksektir.

❖ Örnek parça

❑ *Babamın bu günlerde eve geleceğini biliyordum. Çünkü ne zaman gelecek olsa birkaç gün öncesinden telefon eder, bir ihtiyacımızın olup olmadığını sorardı. Yine öyle yaptı. Dün aradı ve bir ihtiyacımızın olup olmadığını sordu. Ben de tatile girdiğimiz için bir bisiklet istedim. Ertesi gün bütün gün evin arkasındaki tepenin üzerinde gezindim durdum. Çünkü bu tepeden köyün tamamını görmek mümkündü. Babamı da geldiğinde buradan göreceğime emindim.*

3. Gözlemci Bakış Açısı

- ✓ Kahramanlar üçüncü kişilerdir.
- ✓ Anlatıcı, kahramanlardan biri değildir.
- ✓ Bu özelliği «hakim bakış açısı» ile aynıdır ancak bu bakış açısında anlatıcı, her şeyi bilmez.
- ✓ Anlatıcı, olayları sadece dışarıdan gözlemleyen bir şahit konumundadır.
- ✓ Bu durumda anlatıcı, kahramandan daha az şey bilir.
- ✓ Olayları bir kamera tarafsızlığı ile anlatır.
- ✓ Anlatılanlar görülenden başka bir şey değildir.

❖ Örnek parça

- *Gani, bildiği bütün duaları birer birer okuyarak atladı havuza. Yüzmeye başladı. Gittikçe güçten düşüyordu. Güç bela karşıya ulaşabildi. Havuzun diğer ucuna varınca derin bir nefes aldı. Rahatlamıştı. Bir süre dinlendi, soluklandı. Çevreyi seyretmeye başladı. Taştan yapılmış aslan heykeli karşısındaydı. Kuşkulu kuşkulu yaklaştı. Gücünü toplayıp heykeli sırtladı. Yine, okuyarak bildiği bütün duaları, dağa yükselen dik yokuşa doğru yürümeye başladı. Yokuş soluğunu kesiyordu. Oldukça dikti. Omzundaki heykelse sanki gittikçe ağırlaşıyordu. Nefes nefese kalmıştı. Durup dinlenmek istedi. Sonra vazgeçti. Nihayet dağın doruğuna varmıştı. Oflaya puflyaya heykeli taşıdı doruğa. Yere koyar koymaz aslan dile gelip kükredi. Öyle bir kükreyişt ki bu, dört bir yana korkunç bir gürültü halinde yayıldı. Dağın arkasında büyük şehirler vardı.*

ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİN TÜRLERİ

1. MASAL

- ✓ Masalarda her insanı ilgilendiren evrensel değerler ve konular anlatılır.
- ✓ Özellikle çocuklara doğruluk, dürüstlük, iyilik, güzellik, ahlaklı olmak, erdemli olmak, yardımseverlik gibi duygular verilmek istenir.
- ✓ Masallar olay eksenli bir edebiyat türüdür. Tamamen hayal ürünü olan bu olaylar, olağanüstü nitelikler taşıyabilir.
- ✓ Masalda belirli bir yer, çevre yoktur. Hayalî bir yer, çevre söz konusudur. Bunlar da genellikle “Kafdağı'nın arkasında bir ülke, yedi kat yerin altı, periler padişahının ülkesi” gibi hayalî yerlerdir.
- ✓ Masalda zaman da belirsizdir. Olaylar, belirsiz zaman kipi (-miş) kullanılarak anlatılır.
- ✓ Masal kahramanları olağanüstü nitelikler taşıyabilir. Masalarda “peri, dev, cüce, cadı, gulyabani, şahmeran, Zümrüdüanka” gibi hayalî kahramanlar karşımıza çıkabilir.
- ✓ Kişiler ya iyidir ya da kötüdür. İyiler masalın sonunda mutlaka kazanır, kötüler de her zaman kaybeder.
- ✓ Masalda eğitcilik esastır.
- ✓ Masallar “serim, düğüm ve çözüm” olmak üzere üç bölümden oluşur.
- ✓ Dünya edebiyatında masal türündeki ilk eser, Hint edebiyatının ürünü olan ve Beydeba'nın yazdığı “**Kelile ve Dimne**” sayılabilir. Fabl şeklindeki bu eserin dışında, “Binbir Gece Masalları” da bu türün güzel örneklerindedir. Avrupa’da ise masalcılığın temellerini Fransız sanatçı La Fontaine atmıştır. Dünya edebiyatındaki başlıca masal yazarları arasında Alman edebiyatında “Grimm Kardeşler” ve Danimarka edebiyatında “Andersen” öne çıkmıştır.
- ✓ Türk edebiyatında «**Keloğlan**» en tanınmış masal kahramanıdır. Türk edebiyatında La Fontaine'nin masalları Şinasi tarafından Tercüme-i Manzume (1859) adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Eflatun Cem Güney ise Türk edebiyatının sözlü kültürümüzden gelen masalları derleyip kitap hâlinde yayımlamıştır. 8

2. DESTAN

- ✓ Anonim olup halkın ortak belleğinin ürünüdür.
  - ✓ Belli bir ulusun özelliklerini yansıtır.
  - ✓ Genellikle manzum, yani şiir şeklindedir.
  - ✓ Günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
  - ✓ Tarihî ve sosyal olaylardan doğar, beslenir.
  - ✓ Destanlarda olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
  - ✓ Toplumun hafızasında iz bırakmış önemli olayları anlatır.
  - ✓ Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahip olabilir.
  - ✓ Genellikle, yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
  - ✓ Coşkulu bir söyleyişi vardır.
  - ✓ Mitolojik öğelere yer verilir.
  - ✓ Destanlar “doğuş, yayılma ve yazılış safhası” olmak üzere üç safhada oluşur:
- ❖ **Doğuş safhası:** Bu safhada milletin hayatında iz bırakan önemli tarihî ve sosyal olaylar, bu olaylar içinde yüceltilmiş efsanevî kahramanlar görülür.

- ❖ **Yayılma safhası:** Bu safhada, söz konusu olay ve kahramanlıklar, sözlü gelenek yoluyla yayılır. Böylece bölgeden bölgeye ve nesilden nesle geçer.
- ❖ **Derleme (yazıya geçirme) safhası:** Bu safhada, sözlü gelenekte yaşayan destanı, güçlü bir şair, bir bütün hâlinde derleyip manzum olarak yazıya geçirir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir.
- ✓ Destanlar “doğal (tabiî) destanlar” ve “yapma (yapay) destanlar” olmak üzere ikiye ayrılır:
- ❖ **Doğal (sözlü) destanlar:** Toplumun ortak malı olan ve birtakım olaylar sonucu kendiliğinden oluşan destanlardır. Doğal destanların söyleyeni belli değildir.
- ❖ **Yapma (edebî) destanlar:** Bir şairin, toplumu etkileyen herhangi bir olayı tabiî destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Bunlar, belirli bir yazar tarafından eski örneklerle uygun olarak ve okunmak üzere kaleme alınmış destanlardır. Örnek: Üç Şehitler Destanı-Fazıl Hüsnü Dağlarca

DÜNYA EDEBİYATININ EN ÜNLÜ DOĞAL DESTANLARI	
BOEWULF	İngiliz Edebiyatı
GILGAMIŞ	Sümer
KALEVALA	Fin Edebiyatı
CHANSEN DE RÖLAND	Fransız Edebiyatı
İLYADA VE ODYSSEİA	Yunan Edebiyatı
İGOR	Rus Edebiyatı
MAHABHARATA	Hint Edebiyatı
LE CİD	İspanyol Edebiyatı
NİBELUNGEN	Alman Edebiyatı
RAMAYANA	Hint Edebiyatı
OĞUZ KAĞAN	Türk Edebiyatı
ŞEHNAME	İran Edebiyatı
ŞİNTO	Japon Edebiyatı

DÜNYA EDEBİYATININ EN ÜNLÜ YAPMA DESTANLARI	
HENRIADE (VOLTAİRE)	Fransız Edebiyatı
OS LUSLADAS (CAMOENS)	Portekiz Edebiyatı
AENEİS (VERGİLİUS)	Latin Edebiyatı
KAYBOLMUŞ CENNET (MİLTON)	İngiliz Edebiyatı
KURTARILMIŞ KUDÜS (TASSO)	İtalyan Edebiyatı
İLAHİ KOMEDYA (DANTE)	İtalyan Edebiyatı
ÇILGIN ORLANDO (ARİOSTO)	İtalyan Edebiyatı

TÜRK EDEBİYATININ DOĞAL DESTANLARI

İSLAMİYETTEN ÖNCEKİLER		İSLAMİYETTEN SONRAKİLER
ALTAY-YAKUT	Yaratılış Destanı	Manas Destanı
SAKALAR	Alp Er Tunga, Şu	Satuk Buğra Han Destanı
HUNLAR	Oğuz Kağan, Attila	Cengiz Han Destanı (Cengizname)
GÖKTÜRKLER	Bozkurt, Ergenekon	Seyyit Battal Gazi (Battalname)
UYGURLAR	Türeyiş, Göç	Danişment Gazi Destanı
		Köroğlu Destanı

TÜRK EDEBİYATININ EN ÜNLÜ YAPMA DESTANLARI	
ÜÇ ŞEHİTLER DESTANI	Fazıl Hüsnü Dağlarca
ÇANAKKALE DESTANI	Mehmet Akif Ersoy
KUVAY-I MİLLİYE DESTANI	Nazım Hikmet
GENÇ OSMAN DESTANI	Kayıkçı Kul Mustafa
SELÇUKNAME	Yazıcıoğlu Ali
SAKARYA MEYDAN SAVAŞI	Ceyhun Atuf Kansu

TÜRK EDEBİYATININ EN ÜNLÜ DESTANLARI

1. İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ TÜRK DESTANLARI

ALTAY-YAKUT DÖNEMİ

a. Yaratılış Destanı

- ✓ Evrenin yaratılışını, iyilik ve kötülüğün kaynaklarını, evrendeki düzeni konu edinen bir destandır.
- ✓ yaratılış Destanı'nda Kara Hun veya Kayra Han adı verilen tek Tanrı'nın dünyayı, insanı, şeytani yaratması ve göğün on yedinci katından onları yönetmesi anlatılmaktadır.

SAKALAR DÖNEMİ

a. Alp Er Tunga Destanı

- ✓ Alp Er Tunga, MÖ 7. yüzyılda yaşamış, ünlü Saka hükümdarıdır.
- ✓ İran'la uzun yıllar savaşan Alp Er Tunga'nın adı Firdevsi'nin Şehname'sinde Afrasiyab (Efrasiyab) olarak geçmektedir.

- ✓ Alp Er Tunga; İran'la uzun yıllar savaşmış; Türk-İran savaşlarında ün kazanmış İran hükümdarı Keyhüsrev'e yenilerek öldürülmüştür.
- ✓ Alp Er Tunga'nın hayatı etrafında oluşan Alp Er Tunga Destanı ne yazık ki günümüze kadar ulaşamamıştır.
- ✓ Destandan günümüze ulaşan tek metin "Alp Er Tunga Sagusu'dur. Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't Türk'ünde yazıya geçirilmiş olan bu sagunun destanın son bölümüne ait olduğu düşünülmektedir.

b. Şu Destanı

- ✓ Şu, Saka Türklerinin hükümdarıdır.
- ✓ Destan, MÖ 330 – 327 yıllarına aittir.
- ✓ Bu yıllarda Büyük İskender, İran'dan Asya'ya doğru ilerlemektedir.
- ✓ Destan, Türklerin Makedonyalı Büyük İskender'le mücadelelerini anlatmaktadır.
- ✓ Bu destanla ilgili bugünkü bilgilerimiz Divanü Lügati't Türk' e dayanmaktadır. Divanü Lügati't Türk'te Kaşgarlı Mahmut İskender'den "Zülkarneyn" diye bahsetmektedir. 12

HUN DÖNEMİ

a. Oğuz Kağan Destanı

- ✓ MÖ 2. yüzyılda doğmuş bir destandır.
- ✓ Bu destan, 13. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.
- ✓ Oğuz Kağan Destanı, Hun hükümdarı Mete'nin (Oğuz Kağan) yaşamını, yiğitliklerini, yaptığı savaşları, ülkesini genişletmesini ve oğulları arasında bölüştürmesini konu edinir.
- ✓ Destana göre Oğuz Kağan, doğduktan kırk gün sonra büyüüp gelişir. Pişmemiş et ister ve kımız içer. Bir yiğit olur.

b. Attila Destanı

- ✓ Hun hükümdarı Attila (395-453), Avrupa'nın üçte ikisinden fazlasına hâkim olmuş ve devletin sınırlarını Asya'ya taşımış, hükümdarlığı boyunca ordusu ile Batı ve Doğu Roma İmparatorluklarını sık sık istila etmiştir. Attila'nın bu savaşları ve kahramanlıkları Attila Destanı'nın konusunu oluşturur.

GÖKTÜRK DÖNEMİ

a. Bozkurt Destanı

- ✓ Göktürklerin dişi bir kurttan türeyişlerini anlatır.
- ✓ Göktürkler, bir düşman baskınına uğrarlar. Türklerin hepsi kılıçtan geçirilir ve yok olur. Yalnızca bir genç yaralı olarak kurtulur. Düşmanlar onu da bulup kollarını, bacaklarını keserler; fakat genç ölmez. Dişi bir bozkurt gelip genci iyileştirir, onu sütü ile besler. Sonra düşmanlar geri dönüp bu genci öldürmek isterler. Kurt, genci kaçıtır, kimsenin bulamayacağı bir mağaraya götürür. O mağarada yaşarlar. Bu dişi kurt ile gencin on erkek çocuğu olur. Bu kardeşlerin en akıllısı olan Aşine, Türklere hükümdar olur. Soyunu unutmadığını göstermek için de çadırının kapısının önüne, üzerinde kurt başı bulunan bir bayrak diker.

b. Ergenekon Destanı

- ✓ Düşmanları tarafından yenilen Türklerin, yok olma aşamasına geldikten sonra nasıl eski güçlü hallerine döndüklerini anlatan bir destandır. Düşmanın elinden kaçan iki aile; yolu, izi olmayan Ergenekon'a gelmiş, orada dört yüzyıl büyüüp çoğalmışlar ve önlerinde yol almalarını engelleyen bir demir dağı eritip Ergenekon'dan çıkmışlar, atalarının düşmanlarını yenip Gök-Türk devletini kurmuşlardır.

UYGUR DÖNEMİ

Türeyiş Destanı

Hun hakanının olağanüstü güzellikte iki kızı vardır. Hakan, "Bu kadar güzel kızları insanoğlundan biriyle evlendiremem. Ben onları Tanrı'ya bağışlayacağım." der ve başkent'in kuzeyinde büyük bir saray yaptırıp kızları oraya kapatır. "Tanrım, bu kızları kabul et!" diye Tanrı'ya yalvarır. Bir süre sonra sarayın çevresinde bir kurt görünür. Küçük kızın bir çocuğu olur. Uygurlar bu çocuktan türer.

b. Göç Destanı

- ✓ Çinlilerle bir çok savaş yapan Yü-Lun Tigin halkını barışa ve rahata kavuşturmak için Çin sarayından bir kız alır. Oğlu Ko-li ile Çinli Prensesi evlendirir. Bu prenses Kara Korum'da bulunan bir yerde oturur. Kara Korum'un güneyinde iyi talih ve mutluluk getiren Kutluk Dağı vardır. Çinliler, prenses karşılığında bu dağı isterler ve Uygurlar'ı talihsiz bırakarak zayıflatmayı planlarlar. Dağı alan Çinliler, dağın etrafında büyük ateşler yakarlar. Dağ ısınınca üzerine kazanlarla sirke döküp küçük küçük parçalara ayırarak Çin'e götürürler. Bu taşların götürülmesinden sonra uğursuzluklar başlar. Kuraklık ve kıtlık meydana gelir. Hayvanlar inlemeye başlar. Yedi gün sonra Yü-Lun Tigin ve ardından onun yerine geçen hükümdarlar bir bir ölür. Halk bahtsız ve mutsuz olur. Her yerden "Göç! Göç!" sözü duyulur. Bunun üzerine Uygurlar, Doğu Türkistan'da bulunan Turfan'a göç ederler ve Beş Balıg şehrini kurarlar.

2. İSLAMİYETTEN SONRAKİ TÜRK DESTANLARI

a. Manas Destanı

- ✓ Kırgız Türkleri arasında geniş bir kahramanlık destanı olan Manas Destanı, Müslüman Kırgızlarla Putperest Kalmuklar arasındaki mücadeleleri anlatır.
- ✓ Bu destan günümüzde 400.000 dizeye yaklaşmıştır.
- ✓ Günümüzde bu destana hala yeni dizeler eklenmektedir.

b. Satuk Buğra Han Destanı

- ✓ İlk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı Devleti'nin hükümdarı olan Satuk Buğra Han'ın Müslüman oluşu ve ardından İslam dinini yaymak için yaptığı mücadeleleri anlatır.

c. Cengiz Han Destanı

- ✓ Cengizname'de Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın yaşamı, kişiliği ve fetihleri anlatılır.
- ✓ Cengizname'de, Cengiz bir Türk kahramanı olarak kabul edilmektedir ve hikâye Türk tarihi şeklinde anlatılmaktadır.

d. Seyyit Battal Gazi Destanı (Battalname)

- ✓ Battalname, 9. yüzyılda Müslüman Türk ve Arapların Anadolu'ya yaptıkları akınları ve Bizanslılarla çarpışmalarını anlatır. Bu destanın asıl kahramanı, soyu Peygamber'e dayandırılan Battal Gazi ile Malatya Beyi Ömer'dir.

e. Danişment Gazi Destanı

- ✓ Danişmendname, 11. yüzyılda yaşamış Türk devlet adamı Melik Dânişmend Gazi'nin hayatını, savaşlarını, Anadolu'daki bazı şehirleri fethini ve çeşitli kerametlerini anlatır.

f. Köroğlu Destanı

- ✓ Destan, Bolu Beyi'nin, istediği atı bulamadığı için Ruşen'in babası Yusuf'un gözünü kör ettirmesiyle başlar. Köroğlu, Bolu Beyi'nden intikam alır; ezilmişlerin, yoksulların kahramanı olur.

3. HALK HİKÂYESİ

- ✓ Gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı uzun soluklu anlatım türüdür.
- ✓ Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan öykülerdir.
- ✓ Genellikle sevgi ve kahramanlık konularını işler.
- ✓ Kişiler gerçek yaşama uygundur.
- ✓ Bu kişilerin olağanüstü özellikleri oldukça sınırlıdır.
- ✓ Halk hikâyeleri, diğer insanlara göre daha kültürlü kişiler tarafından anlatılır.
- ✓ Nesir nazım karışımı bir anlatım kullanılır.
- ✓ Destanların, zaman içerisinde biçim ve öz değişikliğine uğramasıyla oluşan ürünlerdir.
- ✓ Özel anlatıcıları vardır. Meddahlar veya âşıklar tarafından anlatılır.
- ✓ Kahramanlar genellikle dört şekilde âşık olur:
  - ❖ Bade içme,
Resme bakarak âşık olma,
İlk görüşte âşık olma,
Aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince.

EN BİLİNER HALK HİKAYELERİ

Köroğlu

Arzu ile Kamber

Ferhat ile Şirin

Yusuf ile Züleyha

Tahir ile Zühre

Aslı ile Kerem

Elif ile Mahmut

Emrah ile Selvihan

Âşık Garip ile Senem

Âşık Sümmani ile Gülperi

Hz. Ali'nin Cenkleri

4. MESNEVİ

- ✓ Her beytin kendi içinde uyaklı olduğu uzun nazım biçimidir. (aa, bb, cc, dd...)
- ✓ Aruzun kısa kalıpları ile yazılır.
- ✓ Şiir şeklindedir ancak olaya çevresinde gelişir.
- ✓ Divan edebiyatında roman ve modern hikâye gibi anlatmaya bağlı türlerin yerini tutmuştur.
- ✓ Beyit sayısı sınırsızdır.
- ✓ Mesneviler aşk, tasavvuf, savaş ve kahramanlık, şehir ve şehrin güzellikleri, mizah gibi değişik konularda yazılmıştır.
- ✓ Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye “Hamse” adı verilir.
- ✓ Hamse sahibi olarak tanınmış önemli divan şairleri: Ali Şir Nevâî, Taşlıcalı Yahya, Hamdullah Suphi, Nev’izâde Atâî’dir.
- ✓ **Mesnevi nazım şekli ile yazılmış eserler konularına göre şöyle sınıflandırılabilirler:**
  - ✓ **Destanlar, savaş ve kahramanlık konularını işleyen mesneviler:** İskendernâme (Ahmedî)
  - ✓ **Aşk hikâyelerini konu alan mesneviler:** Leylâ ve Mecnun, Vamık u Azrâ, Hüsrev ü Şirin.
  - ✓ **Dinî ve tasavvufi mesneviler:** Mevlid (Süleyman Çelebi), Hilye-i Hakanî (Hakani), Hüsn ü Aşk (Şeyh Galip).
  - ✓ **Ahlaki-didaktik mesneviler:** Hayriyye (Nâbî)
  - ✓ **Şehirleri ve o şehrin güzelliklerini anlatan mesneviler:** Şehrengiz-i Bursa (Lâmiî), Hûbannâme (Enderunlu Fazıl)
  - ✓ **Eğlence ve düğünleri anlatan eserler:** Surnâme (Vehbî).
  - ✓ **Mizahi mesneviler:** Harnâme (Şeyhî)

5. MANZUM HİKÂYE

- ✓ Şiir şeklinde yazılmış, belli bir olay etrafında oluşturulmuş hikâyelere denir.
- ✓ Şiirde olduğu gibi kafiyeli ve ölçülü yazılır.
- ✓ Okura bir ders, bir ibret verme amaçlanır.
- ✓ Belli bir olay, olayın kişileri, geçtiği mekân ve zaman vardır.
- ✓ “Giriş, gelişme ve sonuç” bölümleri hikâyeye ile benzer özellikler gösterir.
- ✓ Manzum hikâyeler genellikle bir çevre tasviriyle başlar, o çevrenin kişileri tanıtılır. Sonra olay anlatılır. Bir hikâyeye gibi sonlandırılır.
- ✓ Didaktik şiir özelliği taşır.
- ✓ Öyküden farkı, şiir biçiminde yazılmasıdır.
- ✓ Manzum hikâyelerde dize topluluklarının belli bir sayısı yoktur.
- ✓ Manzum hikâyeler, Tanzimat’tan sonra ortaya çıkmıştır. Tefik Fikret’le başlayan bu türü Mehmet Akif Ersoy geliştirmiştir.

❖ Manzum hikâye örneği

- ❑ *“Bir karanlık geceydi pek de ayaz..
İbni Hattâb’ı görmek üzre biraz,
Çıktım evden ki yollar ıpissız.
Yolcu bir benmişim meğer yalnız!
Aradan geçmemişti çok da zaman,
Az ilerden yavaşça oldu iyan,
Zulmetin sinesinde ukde gibi,
Ansızın bir müheykel Arâbî!
Bembeyaz bir ridâ içinde garîb,
Geliyor muttasıl mehîb mehîb.
Ben sokuldum, o geldi, yaklaştık;
Durmada karşıdan selâmlaştık.
Düşünürken selâm alan sesini,
O heyûlâ uzandı tuttu beni:
Bir de baktım, Ömer değil mi imiş?
– Yâ Ömer! Böyle geç zaman, bu ne iş?
– Şu mahallâtı devre çıkmıştım...
Gel beraber, benimle, üç beş adım.*

6. HİKÂYE

- ✓ Yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebî yazılara “hikâye (öykü) denir.
- ✓ Hikâye, insan yaşamının bir bölümünü, yer ve zaman kavramına bağlayarak ele alır.
- ✓ Hikâyede olay ya da durum söz konusudur.
- ✓ Hikâyeler, gerçek ya da düş ürünü bir olayı kısa şekilde anlatır. Kısa oluşu, yalın bir olay örgüsüne sahip olması, genellikle önemli bir olay ya da sahne aracılığıyla tek ve yoğun bir etki uyandırması ve az sayıda karaktere yer vermesiyle roman ve diğer anlatı türlerinden ayrılır.
- ✓ Hikâye, olay eksenli bir yazı türüdür. Hikâyede temelde bir olay vardır ve olaylar genellikle yüzeyseldir.
- ✓ Hikâye kısa bir edebiyat türü olduğu için bu eserlerde fazla ayrıntıya girilmez.
- ✓ Bu türün ilk örneklerini «**Decameron**» adlı eseriyle **Boccaccio** vermiştir.
- ✓ Türk edebiyatında bu türün ilk örneklerini Ahmet Mithat Efendi ve Sami Paşazade Sezai vermiştir.

a. Olay Öyküsü (Maupassant Tarzı)

- ✓ Bu tarz öykülere “klasik olay öyküsü” de denir.
- ✓ Bu tür öykülerde olaylar zinciri, kişi, zaman, yer ögesine bağlıdır.
- ✓ Olaylar serim, düğüm, çözüm sırasına uygun olarak anlatılır.
- ✓ Olay, zamana göre mantıklı bir sıralama ile verilir.
- ✓ Düğüm bölümünde oluşan merak, çözüm bölümünde giderilir.
- ✓ Gözleme önem verilir.
- ✓ Merak unsuru ön plandadır.
- ✓ Bu teknik, Fransız sanatçı Guy de Maupassant tarafından geliştirildiği için bu tür öykülere «**Maupassant tarzı öykü**» de denir.
- ✓ Türk edebiyatında bu tarz öykücülüğün en büyük temsilcisi Ömer Seyfettin’dir. Ayrıca Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu da olay türü öykücülüğünün temsilcileri arasındadır.

b. Durum (Kesit) Öyküsü (Çehov Tarzı)

- ✓ Bu tarz öykülere “modern öykü” de denir.
- ✓ Her hikâye olaya dayanmaz.
- ✓ Bu tür öykülerde merak ögesi ikinci plandadır.
- ✓ Yazar, bu öykülerde okuyucuyu sarsan, çarpan, heyecana getiren bir anlatım sergilemez.
- ✓ Onun yerine günlük hayattan bir kesit sunar veya bir insanlık durumunu anlatır.
- ✓ Bu öykülerde kişisel ve sosyal düşünceler, duygu ve hayaller ön plana çıkar.
- ✓ Durum öyküsü ünlü Rus edebiyatçı Anton Çehov tarafından geliştirildiği için bu tür öykülere «**Çehov tarzı öykü**» de denir.
- ✓ Türk edebiyatında bu tarz öykücülüğün öncüsü Memduh Şevket Esenalıdır. Sait Fahi Abasıyanık da bu tarzın başarılı temsilcilerindendir.

7. ROMAN

- ✓ Yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylar dizisinin ayrıntılı olarak anlatıldığı türdür.
- ✓ Roman; olayları yer, zaman ve şahıs kadrosu bütünlüğü ve uyumu içinde anlatır.
- ✓ Okuyucuyu çekebilecek nitelikte merak unsurları içerir.
- ✓ Sosyal yaşamda kişilerin veya ailelerin başlarından geçen ya da geçme olasılığı bulunan olayları yer ve zaman göstererek aktarır.
- ✓ Birbiriyle bağlantılı olayları temel bir düşünce etrafında birleştirerek yansıtır.
- ✓ Olaylar ve kişiler detaylı ve çok yönlü olarak anlatılır.
- ✓ Kişi sayısı fazladır.
- ✓ Zaman sınırlaması yoktur.
- ✓ Cervantes’in Don Kişot’u roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir.

İSLAMİYETTEN SONRAKİLER			KONULARINA GÖRE ROMANLAR	
İLK ÇEVİRİ ROMAN	Yusuf Kamil Paşa	Telemak	TEZLİ ROMAN	Bir dünya görüşünü savunur.
İLK YERLİ ROMAN	Şemsettin Sami	Taaşuk-ı Talat ve Fitnat	TÖRE ROMANI	Adet ve inanışları yansıtır.
İLK EDEBİ ROMAN	Namık Kemal	İntibah	TARİHİ ROMAN	Tarihi konuları işler.
İLK TARİHİ ROMAN	Namık Kemal	Cezmi	YIĞIN ROMANI	Bir sanat kaygısı gütmeksizin, sürükleyici olaylarla geniş okur katmanlarının ilgisini çekmek amacı güden roman.
İLK REALİST ROMAN	R. Mahmut Ekrem	Araba Sevdası	BİYOĞRAFİK ROMAN	Tanınmış birinin hayatını işler.
İLK PSİKOLOJİK ROMAN	Mehmet Rauf	Eylül	OTOBİYOĞRAFİK ROMAN	Yazarın kendi hayatını anlatır.
			BİLİM-KURGU ROMANI	Gelecekte yaşanabilecekleri işler.
			PSİKOLOJİK ROMAN	Ruh çözümlemelerine dayanır.
			POLİSİYE ROMAN	Suç ve çatışma eksenindekileri işler.
			PEMBE ROMAN	Aşk temasını işler.
			EGZOTİK ROMAN	Esrarengiz yerleri ve olayları işler.
			SERÜVEN ROMAN	İlginc olayları, maceralı yolculukları işler.

KONU TARAMA SORULARI

1. Yusuf u Züleyha

Kerem ile Aslı

Emrah ile Selvihan

Ferhat ile Şirin

Yukarıdaki metinlerin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halk hikayesi
- B) Destan
- C) Roman
- D) Masal
- E) Mesnevi

2. Divan edebiyatında roman ve modern hikâye gibi anlatmaya bağlı türlerin yerini tutmuştur

Şiir şeklindedir ancak olaya çevresinde gelişir.

Aşk, tasavvuf, savaş ve kahramanlık, şehir ve şehrin özellikleri, mizah gibi değişik konularda yazılmıştır.

Yukarıda özellikleri verilen tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Destan
- B) Mesnevi
- C) Halk hikayesi
- D) Roman
- E) Masal

KONU TARAMA SORULARI

3. Halk hikayesi

Masal

Hikâye

Mesnevi

Destan

Maupassant tarzı

Olağanüstü olaylar

Nazım nesir iç içe

Doğuş-yayıma-derleme

Yukarıdaki numaralanmış türlerden hangisi karşısındaki herhangi bir kavramla ilişkilendirilemez?

A) I

B) II

C) III

D) IV

E) V

4. Aşağıdakilerden hangisinin türü diğerlerine göre farklıdır?

A) Leyla ile Mecnun

B) Hayriyye

C) Hayrabad

D) Arzu ile Kamber

E) Hüsrev ü Şirin

KONU TARAMA SORULARI

5. Aşağıdakilerden hangisi manzum hikâyelerin özelliklerinden biri değildir?

- A) Şiir şeklinde yazılmış, belli bir olay etrafında oluşturulmuş hikâyelere denir.
- B) Şiirde olduğu gibi kafiyeli ve ölçülü yazılmaz.
- C) Belli bir olay, olayın kişileri, geçtiği mekân ve zaman vardır.
- D) Didaktik şiir özelliği taşır.
- E) Okura bir ders, bir ibret verme amaçlanır.

6. Aşağıdakilerden hangisi anlatmaya bağlı edebi metinlerden biri değildir?

- A) Roman
- B) Masal
- C) Halk hikayesi
- D) Manzum hikâye
- E) Deneme

KONU TARAMA SORULARI

7. Aşağıdakilerden hangisinde “roman” ve “hikâye” karşılaştırılırken bir bilgi yanlışı yapılmıştır?

- A) Hikâye kısa ve orta uzunlukta bir yazı türüdür. Roman ise uzundur.
- B) Hikâyede kişi sayısı romana göre daha azdır.
- C) Hikâye tek boyutlu roman ise çok boyutludur.
- D) Hikâye her zaman tek konu üzerine kurulur. Roman tek bir konuyu bile bölerek, başka kişilere bulaştırarak çoklaştırır.
- E) Hikâyede gerçek olaylar anlatılırken romanda olağanüstü olaylar anlatılır.

8. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet öncesi destanlarından biri değildir?

- A) Oğuz Kağan
- B) Battalname
- C) Göç
- D) Şu
- E) Türeyiş

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net